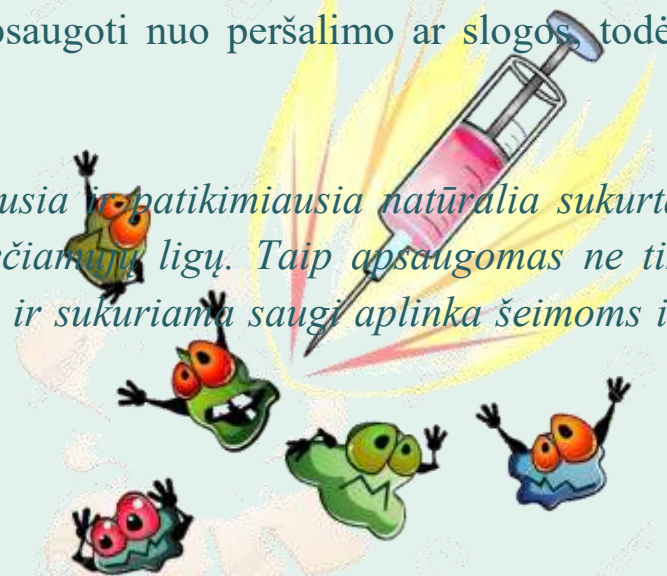

Kodėl turėtume skiepytis?

Klaidinga yra manyti, jog pasiskiepijus nuo užkrečiamųjų ligų vis tiek susirgsime: kiekviena vakcina yra skiriama nuo konkrečios ligos visam laikui arba tam tikram laikui, pvz., gripo – vienam sezonui, stabligės – dešimčiai metų, erkinio encefalito – vakcinų kursais, po to skiriant palaikomasias dozes kas 3 metus. Kiekvienas skiepimo atvejis yra individualus.

Pasitaiko, kai žmogus pasiskiepija ir suserga, bet tai nereiškia, kad jis susirgo būtent ta liga, nuo kurios skiepijosi. Tam, jog skiepai būtų efektyvūs ir būtų įgyjamas imunitetas, privaloma laikytis atitinkamo vakcinacijos kurso. Skiepų efektyvumas siekia nuo 90 iki 99 proc., tad ta likusi dalis yra reta išimtis, kai žmogus neįgauna imuniteto. Taip gali atsitikti jei nesilaikoma vakcinacijos kurso taisyklių, pvz., žmogus pamiršo pasiskiepyti, buvo neišlaikyti terminai tarp vakcinų dozių, arba žmogus tiesiog neteisingai įvardija ligą, pvz., pasiskiepijusieji gripo vakcina nėra apsaugoti nuo peršalimo ar slogos, todėl dažniausiai suverčia kaltę gripui.

Vakcina yra laikoma saugiausia ir patikimiausia natūralia sukurta apsauga nuo gyvybei pavojingų užkrečiamųjų ligų. Taip apsaugomas ne tik kiekvienas individualus žmogus, tačiau ir sukuriama saugi aplinka šeimoms ir visuomenei.

Skiepus galima suskirstyti taip:

- ✓ **Skiepai, skirti vaikams pagal vaikų profilaktinių skiepimų kalendorių.** Tai valstybės finansuojamos vakcinos, kurios skirtos asmenims iki 18 metų. Į šią grupę įeina skiepai nuo tuberkuliozės, hepatito B, kokliušo, stabligės, difterijos, skiepai nuo B tipo Haemophilus influenzae, nuo poliomielito, tymų, epideminio parotito, raudonukės bei žmogaus papilomos viruso infekcijos.
- ✓ **Skiepai suaugusiems.** Šiai grupei priklauso skiepai nuo difterijos ir stabligės. Vakcinos suaugusiems asmenims yra skiriamos kas penkeri, dešimt metų ir taip pat yra valstybės finansuojamos. Gripo vakcina skiepijami rizikos grupėms priklausantys asmenys.

- ✓ *Visos kitos mokamos vakcinės atitinkamiems atvejams.* Pvz., skiriamos keliaujantiems, asmenims prieš sunkias operacijas, sergantiems lėtinėmis ligomis, norint išvengti komplikacijų ir mirties atvejų.

Vakcinės yra skirstomos į *gyvasias* ir *negyvasias* (inaktyvuotąsias). Pastarosios įskiepijamos keletą kartų nesukeliant infekcinio proceso, o stimuliuojant imuninės sistemos gynybinius mechanizmus palaipsniui, pvz., vakcina nuo erkinio encefalito. Gyvosios vakcinės imituoja natūralią ligą, tačiau nesukelia jokių tos ligos, nuo kurios asmuo buvo paskiepytas, požymių. Paprastai gyvosios vakcinės dozės užtenka vieną kartą, kad organizme būtų suformuojamas ilgalaikis imunitetas konkrečiai ligai, pvz., tuberkuliozei, raudonukei ir kt.

Rekomenduojamos nekompensuojamos vakcinės:

Nekompensuojamos, tačiau rekomenduojamos vakcinės yra nuo *Rotaviruso, vėjaraupių, Hepatito A, erkinio encefalito, gripo, keliautojų vakcinės*, kurios skiriamos pagal kelionės tikslą.

Rotavirusinė infekcija • viena dažniausių tarp mažų vaikų, kurios lengvesne ar sunkesne forma serga daugelis kūdikių ir vaikų iki 5 metų. Ligos sunkumas gali būti įvairus: nuo labai lengvos ar besimptomės (sergančiojo tėvai net nesikreipia į gydytoją) iki labai sunkios (kai prireikia gydymo ligoninėje, intensyvios terapijos skyriuje). Sunkiausiai sergama užsikrėtus pirmą kartą, sergant pakartotinai - klinikiniai ligos požymiai būna lengvesni. Išskyrus skiepus, nėra jokios rotavirusinės infekcijos profilaktikos. Nuo sunkių Rotaviruso formų padeda apsisaugoti geriamosios rotaviruso vakcinės. Jų sudėtyje yra gyvo susilpninto viruso dalelių, kurios skatina imuniteto formavimąsi prieš labiausiai paplitusius ir apie 80 proc. susirgimų sukeliančius viruso tipus.

Vėjaraupiai • Dažnai pasigirsta kalbų, kad geriausia persirgti vėjaraupiais, nei pasiskiepyti. Dar vis pasirodo straipsnių ir kalbų apie rengiamus vadinamuosius „vėjaraupių vakarėlius“, kuriuose sergantys vėjaraupiais vaikai užkrečia kitus. Susirgti vėjaraupiais vaikystėje yra be abejonės lengvesnė liga, nei suaugusiems, tačiau ar tikslinga tą daryti? Persirgus vėjaraupiais, imunitetas įgyjamas ilgam, tačiau virusas lieka organizme. Susilpnėjus imuninės sistemos

funkcijai vyresniame amžiuje, jis gali sukelti juostinę pūslelinę, kuri be kitų simptomų pasireiškia stipriu skausmu išbėrimo vietoje (išberinama oda pagal nervų kamienus, dažniausiai tarpšonkaulinius, bet gali būti pagal veidini, klausos, akių ir retais atvejais kt. nervus). Juostine pūsleline kartą gyvenime suserga vidutiniškai iki 20 proc. žmonių, persirgusiųjų vėjaraupiais, o turinčių imuninės sistemos sutrikimų - daugiau kaip 50 proc.

Gripas • Gripo vakcina rekomenduojama skiepytis visiems žmonėms, tačiau ypatingai rizikos grupėms: nėščioms moterims, nepriklausomai nuo nėštumo stadijos, vaikams nuo 6 mėn. iki 5 m. amžiaus, vyresniems žmonėms (≥ 65 m.), asmenims, sergantiems lėtinėmis ligomis ir be abejo, medicinos darbuotojams. Gripo vakcina iki šiol sulaukia daugiausia diskusijų, galbūt todėl, kad gripo infekcija dažnai gretinama su paprastu peršalimu, kai paprastai persergama be jokių papildomų problemų. Tačiau kaip yra iš tiesų? Kasmetinės rudenį ir žiemą kylančios gripo epidemijos padaro daug žalos. Kiekvienais metais pasaulyje šių epidemijų metu sunkia gripo forma suserga nuo 3 iki 5 milijonų žmonių, o mirčių dėl gripo ir jo komplikacijų kasmet suskaičiuojama net iki 500 000. Skiepytis reikia kasmet, nes gripo virusai nuolat mutuoja.

Gripo vakcinoje nėra gyvo gripo viruso, todėl ji net teoriškai negalėtų sukelti gripo ar į jį panašių simptomų. Skiepas yra saugus ir nėščioms moterims. Vakcina nuo gripo apsaugo ne tik nėščiąją, bet ir jos kūdikį iki 6 mėnesių amžiaus.

Erkinis encefalitas • Kas dešimta erkė Lietuvoje yra užsikrėtusi erkinio encefalito ar Laimo ligos virusu. Europoje didžiausias sergamumas registruojamas Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Slovėnijoje, vidutinis - Rusijoje, Čekijoje, Lenkijoje, Vengrijoje, mažas - Austrijoje, Kroatijoje, Slovakijoje, Suomijoje, Švedijoje, Vokietijoje. Susirgus erkiniu encefalitu, 2/3 tokių ligonių, visam gyvenimui lieka įvairių, kartais labai sunkių ligos pasekmių, dėl kurių ligoniai tampa nedarbingi ir nepajėgūs gyventi be kasdieninės kitų pagalbos.

Nuo erkinio encefalito galima apsisaugoti pasiskiepijus. Vakcinosis nuo erkinio encefalito efektyvumas siekia iki 98 proc. Erkinio encefalito vakcinosis galima skiepyti vyresnius nei 1 metų amžiaus vaikus.

Hepatitis A • Hepatito A vakcina rekomenduojama keliaujantiems į šalis, kur sergamumas virusiniu hepatitu A yra didelis, vaikams, prieš pradėdant lankyti vaikų kolektyvą (darželį ar mokyklą), asmenims, dirbantiems maisto tvarkymo subjektuose, tiesiogiai dalyvaujantiems maisto tvarkyme, asmenims,

kuriems hepatito A grėsmė gali būti susijusi su profesine rizika, ypač medicinos personalui, nuotekų valymo darbuotojams.

Patarimai aktyviai keliaujantiems. Skiepų pasas.

Pagrindiniai kriterijai pagal ką yra parenkami skiepai ir sudaroma individuali skiepų schema yra tai, kur asmuo, planuojantis kelionę, ketina keliauti, t.y. būtina atsižvelgti į regioną, kur planuoja keliauti, kelionės trukmę, savo sveikatą, amžių ir, žinoma, tai, ar yra pasiskiepijęs. Tuomet yra parenkami skiepai, sudaroma individuali skiepų schema. Paprastai užtenka vieno skiepų kurso, kad dažnai keliaujantis asmuo galėtų apsisaugoti nuo ligų ir ilgam įgytą imunitetą konkrečiai infekcijai.

Geriausia, jei kelionę planuojantis žmogus nelaukia paskutinės dienos ir dėl skiepų kreipiasi iki kelionės likus 4–6 savaitėms. Tačiau konsultuotis su specialistais galima ir susiviliojus paskutinės minutės kelionėmis. Jei keliauja vaikai, reikėtų įsitikinti, kad jie paskiepyti pagal Lietuvos Respublikos vaikų profilaktinių skiepimų kalendorių.

Dauguma skiepų keliaujantiems yra rekomenduojami, tačiau esama ir privalomų skiepų. Pavyzdžiui, keliaujant į Centrinę Afriką ir kai kurias Pietų Amerikos šalis yra privaloma pasiskiepyti nuo geltonojo drugio, kitaip vadinamo geltonąja karštine. Taip pat privalomas skiepas nuo meningokokinės infekcijos ir poliomielite vykstantiems į Meką (Saudo Arabiją).

Keliaujantiems į šiuos regionus būtinas vadinamasis skiepų pasas, kuris įrodytų, kad atvykėlis yra pasiskiepijęs nuo pavojingų jo gyvybei ligų. Tačiau toks pasas yra pildomas ne vien dėl privalomų skiepų. Labai gerai, jei nuo žmogaus pirmųjų gyvenimo dienų yra rašomas skiepų pasas, kuriame žymima visa skiepų istorija. Taip išvengiama nesusipratimų ir galima sėkmingai sekti vakcinąs.

Skiepams įtakos neturi nei metų laikas, nei oras. Tačiau egzistuoja skiepai pagal sezoną, pvz., skiepai nuo gripo, kurie vakcinuojami nuo rugsėjo iki sausio. Sezoniškumas būdingas ir skiepams nuo erkinio encefalito, nors vakcinuojama ne tik anksti pavasarį, kai prasideda erkių aktyvumas, bet ir vasaros viduryje ar rudenį. Visoms kitoms vakcinoms metų laikas neturi reikšmės.

Svarbu žinoti, kad nereikėtų skiepytis vartojant vaistus, kurie slopina imuninę sistemą (imunosupresantus), atliekant onkologiniams susirgimams taikomą chemoterapinį gydymą ar sergant kokia nors ūmia liga.

Ką turėtumėte žinoti jeigu nusprendėte pasiskiepyti

Nusprendęs pasiskiepyti žmogus pirmiausia turi kreiptis į šeimos gydytojus, kurie suteiks išsamią informaciją, pakonsultuos. Tam, kad būtų užtikrinta saugi vakcinacija, prieš kiekvieną skiepą pacientas yra atidžiai apklausiamas, yra atsižvelgiama į jo fizinę sveikatą. Specialaus siuntimo ar tyrimų atlikti nereikia, išskyrus atvejus, jei žmogus praeityje yra sunkiai sirgęs kokia nors užkrečiama liga. Savarankiškai priimti sprendimų, susijusių su skiepais – negalima.

Žmogus, kuriam bus suteikta teisinga informacija apie skiepus, neturės pagrindo nerimauti dėl vakcinacijos. Šeimos gydytojas suteiks visą reikalingą informaciją ir atsakys į visus pacientus dominančius klausimus.

Kada negalima skiepytis

Specialaus pasiruošimo vakcinacijai nereikia. Tačiau sergantis, karščiuojantis žmogus skiepytis negali, todėl kiekvienas apsilankęs skiepų kabinete pirmiausiai yra išsamiu apklausiamas, išsiaiškinama jo sveikatos būklė, vartojami vaistai, kokiomis ligomis jis yra persirgęs. Kai gydytojas įsitikina, kad žmogus yra sveikas ir neserga jokia ūmia liga, tik tuomet jis yra vakcinuojamas. Po organų transplantacijų skiepai yra negalimi nebaigus imunosupresinio gydymo. Tokiu atveju neskiepijama, nes skiepai nebus efektyvūs. Skiepai po transplantacijų yra skiriami tik tam tikrais terminais, vakcinų kursais. Sudėtingiausia yra po kaulų čiulpų transplantacijos, kuomet reikia iš naujo atkurti imuninę sistemą – žmogaus organizme nebelieka jokios informacijos apie įskiepytas vakcinas.

Po įskiepytų gyvųjų vakcinų (nuo vėjaraupių, kiaulytės, raudonukės) moterims rekomenduojama nepastoti 3 mėnesius. Kadangi įskiepijamas gyvas virusas, kurį laiką cirkuliuojantis kraujyje, ir yra nunešamas į užsimezgsių

vaisių, jam gali būti padaryta žala. Todėl yra taikomi labai griežti apribojimai, kuriais siekiama užtikrinti vakcinų saugumą žmonėms.

Kas žinotina pasiskiepijus

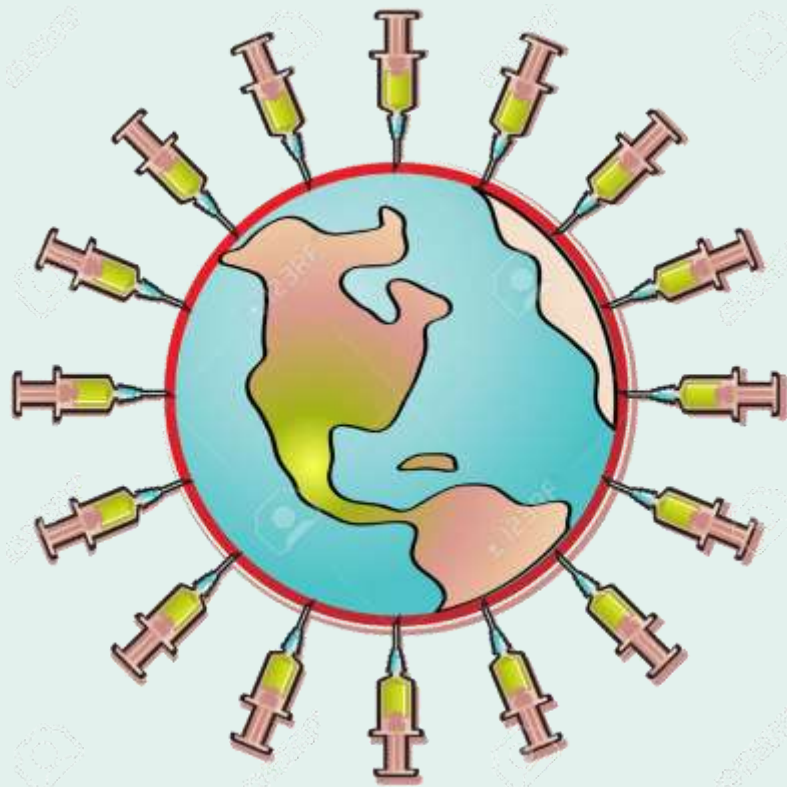
Paskiepytas asmuo paprastai yra perspėjamas dėl galimo šalutinio poveikio. Tačiau paprastai po vakcinacijos galima užsiimti kasdiene veikla ir nevaržyti savęs. Svarbiausia nepažeisti, netrinti ar kitaip nesudirginti dūrio vietos. Nerekomenduojama iškart pasiskiepijus maudytis karštoje vonioje, kadangi tai aktyvina kraujo cirkuliaciją, o tai skatina vakciną greičiau absorbuotis organizme, o ne palapsniui veikti. Laipsniškas vakcinos įsisavinimas užtikrina saugesnį imuniteto susiformavimą. Imunitetas įgaunamas maždaug po dviejų savaitių, nes antikūnų gamyba vyksta pamažu.

Įgauti imunitetui nuo vienos ligos reikia vienos vakcinės, tačiau yra ligų, nuo kurių imunitetas susiformuoja tik vakcinuojant kursais, pvz., nuo erkinio encefalito skiepijama triskart. Pakartotiniai skiepai skiriami tam, kad organizme būtų palaikomas tam tikras antikūnų kiekis, o imunitetas tam tikrai ligai susiformuotų teisingai. Yra suleidžiama tikro viruso dalelė, kurią organizmas turi „įsiminti“, o organizmas – pagaminti antikūnus, kurie padėtų suformuoti imunitetą ligai. Todėl taikomas kursas palengva organizmą pratina kovoti su galima liga. Kai kurioms vakcinoms reikalinga revakcinacija, pvz., kas 5-10 metų reikia skiepytis nuo difterijos ir stabligės, nuo erkinio encefalito – kas 3 metus.

Jeigu žmogus jau yra persirgęs kai kuriomis infekcinėmis ligomis - imunitetas yra įgaunamas visam gyvenimui. Tačiau yra tokių ligų, pvz., kokliušas, difterija, kuriomis persirgus susidaro nepilnavertis imunitetas, todėl norint nuo jų apsisaugoti būtina skiepytis. Taip pat yra ir su gripo virusu, kadangi gripo variacijų yra daug ir jį gali sukelti skirtingi virusai.

Kai kuriais atvejais galimos nepageidaujamos reakcijos į skiepą, tačiau jos nėra pavojingos gyvybei. Dažniausiai tai yra vietinės reakcijos – patinimas, paraudimas, aukštesnė temperatūra. Organizmo reakcija į kiekvieną skiepą yra nevienoda. Prieš skiepą gydytojas turi perspėti apie galimą vietinio ar bendro pobūdžio reakciją. Jei organizmo reakcija trunka neįprastai ilgai arba neatitinka gydytojo perspėjimų apie galimus pojūčius, tuomet reikėtų nedelsiant kreiptis pagalbos į medikus.

Informacija apie skiepais valdomas užkrečiamąsias ligas teikiama skiepų kabinetuose. Išsamią informaciją apie skiepus visada suteiks šeimos gydytojai, kurie atsižvelgę į norinčio skiepytis asmens persirgtas ligas, įvertinę sveikatos būklę, rekomenduos reikiamus skiepus.

LIETUVOS RESPUBLIKOS VAIKŲ PROFILAKTINIŲ SKIEPIJIMŲ KALENDORIUS

Eil. Nr.	Vakcina	Amžius											
		Iki 24 val.	2–3 paros	1 mėn.	2 mėn.	4 mėn.	6 mėn.	12–15 mėn.	15–16 mėn.	18 mėn.	6–7 metai	11 metų	15–16 metų
1	Tuberkuliozės vakcina		BCG										
2	Hepatito B vakcina	HepB*		HepB			HepB						
3	Kokliušo, difterijos, stabligės vakcina				DTaP	DTaP	DTaP			DTaP	DTaP		Tdap
4	B tipo <i>Haemophilus influenzae</i> infekcijos vakcina				Hib	Hib	Hib			Hib			
5	Poliomielito vakcina				IPV	IPV	IPV			IPV	IPV		
6	Pneumokokinės infekcijos vakcina				PCV	PCV		PCV**					
7	Tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina								MMR**		MMR		
8	Žmogaus papilomos viruso infekcijos vakcina											HPV1 HPV2 ***	

- Sutrumpinimai: BCG – tuberkuliozės vakcina; HepB – hepatito B vakcina, DTaP – kokliušo (neląstelinio), difterijos, stabligės vakcina, Hib – B tipo *Haemophilus influenzae* infekcijos vakcina, Tdap – kokliušo (neląstelinio), difterijos, stabligės (suaugusiųjų) vakcina, IPV – inaktyvuota poliomielito vakcina, PCV – pneumokokinės infekcijos (polisacharidinė konjuguota) vakcina, MMR – tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, HPV – žmogaus papilomos viruso infekcijos vakcina.
- HB* pirma dozė turi būti įskiepijama naujagimiui per 24 val. po gimimo.
- PCV** gali būti skiepijama kartu (vieno vizito metu) su MMR** vakcina.
- HPV*** skiepijamos tik mergaitės, skiepijimo schemą sudaro dvi HPV dozės (tarp pirmos ir antros HPV dozių turi būti ne trumpesnis kaip 6 mėn. laikotarpis).
- Skiepijimai atliekami pagal vaistinio preparato charakteristikų santrauką.
- Prieš kiekvieną vaiko skiepijimą tėvus ar teisėtus globėjus būtina informuoti apie vakcinų skyrimą, galimas nepageidaujamas reakcijas į skiepą. Dėl informacijos gavimo bei sutikimo skiepyti jie turi pasirašyti Sutikimo dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo formoje.
- Jei vaikas laiku nepaskiepijamas, jam sudaromas individualus skiepijimų kalendorius pagal indikacijas nurodytas vaistinių preparatų charakteristikų santraukose.

*Pagal Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centro bei SAM informaciją
pranešimą parengė visuomenės sveikatos stiprinimo specialistės vaikų ir jaunimo klausimais*